

Dobu, kdy výplaty v hotovosti budou moci nastati, nelze dnes ještě určit, neboť jest v podstatě podmíněna utvářením se obchodní bilance, jelikož při nepříznivé bilanci obchodní mohlo by obíhajcí zlato snadno odplynouti do kreditující ciziny. (Viz čl. Bankovky, Mincovníctví.)

Mincovníctví.

I. Pojem mince.

Mince dle definice prof. dra. Kaizla (Národní hospodářství, 1883, str. 148) jest kus kovu státem co do váhy a ryzosti pověřený. Touto definicí jest podstata mince šťastným způsobem vystižena, neboť státní pověření, které se děje ve formě ražení mince, to jest, které kusu kovu charakter mince propůjčuje. Teprve tímto pověřením stává se drahý kov plně způsobilým sloužití bez dalšího za všeobecný prostředek směnný, neboť teprve pak odpadá při konkrétním aktu směnném potřeba kov ve příčině váhy a ryzosti zkoušeti. Má-li však míti takové ověření plnou účinnost, musí vycházeti z místa autoritativního, hodnověrného a tím jest jediné autorita nejvyšší, stát. Nehledě však ani k tomu, nemůže se stát zřící rozhodného vlivu na mincovnictví, jednak již proto, že upravené poměry mincovní a peněžní jsou nezbytnou podmínkou existence a rozvoje obchodu a průmyslu, jednak proto, že stát ve formě daní, poplatků a jiných veřejných dávek značné peněžní obnosy vybírá a tudíž na upraveném peněžnictví zajisté svrchovaný zájem míti musí. Přirozeně tudíž úprava mincovnictví jest úkolem státu netoliko v tom směru, že sám vydává pro ně závazné předpisy, nýbrž i tím, že sám mince razí.

II. Měna.

Nejdůležitější otázkou při úpravě mincovnictví jest měna t. j. druh kovů, z nichž mají pozůstávati hlavní (běžné) mince systému mincovního. Kdežto v počátečních stadiích kulturního vývoje užívalo se též mědi (Římané) a železa (Sparta), běže se nyní toliko zlato a stříbro v úvahu. Pokus položití platinu za základ měny, jež Rusko učinilo, lze asi pokládati za zmařený, ježto jednak kov tento jsa příliš vzácný slouží výhradně účelům průmyslovým, jednak i proto, že platinu na prvý pohled těžko jest rozoznati od jiných kovů ceny daleko menší. Zbývá toliko otázka, zdali jest rozhodnouti se pro měnu zlatou či stříbrnou či dokonce pro měnu dvojitou, při kteréž oba kovy dle poměru ceny již předem určeného slouží za základ mincovnímu systému. Provedení dvojité měny jest ohroženo hlavně nutností pevného poměru ceny (relace) mezi oběma kovy. Jelikož se poměr tento řídí ve skutečnosti dle všeobecných zákonů ceny, jest nevyhnutelno, že nastupuje divergence mezi zákonným stanovením ceny a mezi cenou dle poměrů světového trhu. To má pak za následek, že kov dle zákona příliš vysoko oceněný zůstane výhradně v zemi (pro kterou ovšem zákonné stanovení ceny jest závazno), kdežto kov nízko oceněný plyne do ciziny, kdež má větší sílu platební. Tímto způsobem mění se pak dvojitá měna ve měnu jednoduchou, která mimo to má základ zlehčený. Těmto nepříznivým důslednostem hledí se nyní odpomoci tím, že jen jediný kov se prohlásí za kov měny. Který z obou jmenovaných drahých kovů to má býti, jest ovšem jednou z nejspornějších otázek nauky národohospodářské. Dle správného názoru nelze asi otázku tuto způsobem všeobecným a konečným rozhodnouti, poněvadž zodpovědění této otázky jest závislo na okolnostech skutkových. Že dnes většina států rozhodla se pro měnu zlatou, má asi důvod dvojí: jednak pohodlnější mincování zlatých mincí, jež při menším objemu

značnou cenu reprezentují, jednak značné klesání ceny stříbra následkem značné produkce jeho. Jestliže by však z jakéhokoli důvodu nastala změna tohoto poměru, nebylo by ovšem pak zvolení stříbra za kov měny vyloučeno. Naprosto však přece stříbro významu nepozbylo. Neboť nehledíc k tomu, že mnohé státy ještě posud mají měnu stříbrnou, vyskytají se ve státech se zlatou měnou též běžné mince stříbrné, ve kterémžto případě se mluví o »měně kulhavé« (»hinkende Währung«). Od dvojité měny rozeznává se stav ten tím, že stříbrné běžné mince se razí měrou toliko obmezenou a cena jejich neřídí se množstvím kovu v nich obsaženého, nýbrž jest stanovena státem (t. zv. úvěrní, representační peníze, angl.: tokenmint). Význačný příklad kulhavé měny poskytuje Německo, kde dřívější tolary obíhají v zákonné ceně 3 mark a rovněž Rakousko i po provedené úpravě valuty bude míti měnu kulhavou. Příčina spočívá hlavně v tom, že stát chce se uchrániti značných ztrát, kteréž by mělo v zápětí úplné odstranění stříbra, tak že kulhavou měnu v celku sluší v mincovnictví státu pokládati za stadium přechodné.

III. Technika a terminologie mincovnictví.

1. Mince dělí se v

a) mince běžné ražení z kovu měny (výjimku při měně kulhavé viz odst. II.), kteréž jsou neobmezeným prostředkem platebním a při nichž cena kovu rovná se jich ceně zákonné (nominální);

b) mince drobné, jež slouží k vyrovnání menších obnosů a jež razí se z kovu, který není kovem měny (měď, bronz, nikl, ev. stříbro); tyto mají cenu nominální, která jest daleko vyšší ceny kovu v nich obsaženého; povinnost je přijímati jest však omezena na určitou výši.

c) mince obchodní, jež nemají ceny zákonné (nominální), nýbrž podléhají volnému ocenění dle množství kovu v nich obsaženého stejně jako jiné zboží.

2. Mince nerazí se z kovu ryzího, nýbrž legovaného. Legované množství kovu sluje hrubým kovem, čistý kov »ryzím«. Stříží rozumí se úhrnná váha mince, ryzím obsahem (Feingehalt) váha ryzího kovu v ní obsaženého. Tato nazývá se též »zrno«, kterýžto výraz však slouží též k označení poměru ryzího obsahu ke stříží (Löthigkeit, Feinheit).

3. Určení váhy a ryzosti mince podává mincovní ráz (Münzfuss). Mincovní ráz tudíž také stanoví, mnoho-li kusů jistého druhu mincí má se raziti z určitého množství ryzího kovu, a dle toho bývá mnohdy označován. Stanovení mincovního rázu přísluší oné autoritě, které přísluší mincovní výsosť, t. j. právo vydávati závazné předpisy o mincovním systému.

4. Právo raziti mince náleží tomu, kdo má mincovní regál. Mincovní výsosť a mincovní regál přísluší v moderních státech výhradně těmto. Stát razí tudíž ze surového kovu mince k účelům peněžním, ať již sám potřebný kov k tomu konci opatruje, či kov soukromníky přinesený pro ně v mince přetvoří. Poplatek, jenž z pravidla za to se vybírá, sluje ražebné (Schlagschatz, seignorage). Vybírání tohoto poplatku odůvodňuje se jednak tím, že stát ražením mincí jednotlivci službu poskytuje, za kterou se mu má tudíž od něho dostati odměny, jednak tím, že ražením kov na ceně získá, což stát, jenž k tomu spolupůsobí, patrně též opravňuje k podílu na tom zisku. Oba tyto momenty určují též přirozeně výši ražebného, kteréž však nesmí býti příliš značné, aby snad mince zdejší nezdražovalo a tím porušení cirkulace peněz nezpůsobilo. Ražení samo musí, pokud

možno, odpovídati stávajícím předpisům zákonným; to platí zejména o střížích a zrně mince. Obyčejně stanoví se v tom směru v zákoně jistá hranice chyby (remedium, tolérance), která přirozeně musí býti tím menší, čím mince jest cennější. Rovněž jest zákonem určena váha, pod kterou mince nesmí klesnouti, má-li k oběhu zůstati způsobilou (t. zv. Passiergewicht).

IV. Rakouské mincovnictví.

1. V Rakousku přísluší dle ústavních zákonů úprava mincovnictví a ražení mince výhradně státu. Již císař. patent ze dne 4. března 1849 v § 36 lit. g) prohlásil mincovnictví za záležitost říšskou. Císař. diplom ze dne 20. října 1860 ustanovil, že zákonodárství o mincovnictví má se vykonávati za spolupůsobení říšské rady (čl. II.) a zákon ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. v § 1 lit. d) pak prohlásil, že úprava mincovnictví náleží v obor působnosti říšské rady. Dualistická povaha rakousko-uherské monarchie nese s sebou, že § 2 č. 3 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z. pojal mezi záležitosti, které sice nemají se společně spravovati, avšak které se mají upravovati dle týchž čas od času smluvených zásad, i úpravu mincovnictví a peněžnictví. Každý stát razí své mince samostatně dle smluvených klíčů. V tom směru ustanovuje pro Rakousko čl. 7 státních zákl. zákonů ze dne 21. prosince 1867 č. 145 ř. z., že právo mincovní vykonává se jménem císařovým. Přísluší tedy výsost mincovní císaři, mincovní regál státu. Ražení mincí soukromníky i mincí plné váhy jest naprosto nepřipustno a jest zločinem dle § 118 lit. a tr. z.

2. V Rakousko-Uhersku jest mincovnictví následkem úpravy valuty v r. 1892 předsevzaté nyní dosti spletité, jelikož jsou v oběhu mince dvou různých měn, totiž čisté stříbrné měny a měny korunové zákony z r. 1892 zavedené. Pro úplnost jest tudíž nutno obou těchto měn se dotknouti.

a) Mince stříbrné měny. Mincovní smlouvou ze dne 24. ledna 1857 č. 101 ř. z. byla zavedena v Rakousku a německých spolkových státech celních čistá stříbrná měna a stanovena základní pravidla, dle nichž provedena býti má. Na základě této mincovní smlouvy byl pak vydán císař. patent ze dne 19. srpna 1857 č. 169 ř. z., jenž výslovně měl za účel rakouské mincovnictví s ustanoveními mincovní smlouvy ze dne 24. ledna 1857 v souhlas uvést. Podstatné předpisy, jež ještě posud mají význam, jsou:

α) Měnou jest měna stříbrná; zlato platí toliko jako mince obchodní.

β) Mincovní váhou jest celní libra = 500 g a ryzí obsah vyjadřuje se v tisícinách.

γ) Zákonný ráz mince jest ráz 45 zl.; razí se tudíž z 1 libry ryzího stříbra 45 zl. Zlatý (floreus) jest rakouskou mincovní jednotkou, a mince dle tohoto rázu ražené slují mincemi rakouské měny.

δ) Čl. 5 upravuje druhy mincí a uvádí jako tuzemské mince dvouzlatníky, zlatníky a čtvrtzlatníky, jako mince spolkové pak spolkové dvouzlatary a tolary. Dvouzlatníky, čtvrtzlatníky a spolkové mince se nyní již nerazí a byly již vůbec vzaty z oběhu.

ε) Remedium při zlatníku obnáší 3 tisícin ryzího obsahu a 4 tisícin váhy.

ς) Dle čl. 7 mincovního zákona nesou stříbrné mince na líci císařské poprsí s příslušným nápisem, na rubu císařského orla s nápisem císařský titul obsahujícím.

η) Z drobných mincí jsou nyní ještě v oběhu toliko měděné krejčary stříbrné desetičky vzaty z oběhu dnem 1. ledna 1897 a přijímají se u státních a veřejných pokladen do 31. prosince 1898.

θ) Čl. 13 až 18 obsahující předpisy o ražení zlatých mincí byly zákonem pod č. 2 uvedeným zrušeny.

ι) Vzhledem k dalšímu ražení t. zv. levantinských tolarů s poprsím císařovny Marie Teresie a letopočtem 1780 ustanovuje čl. 19, že 12 tolarů rovná se 0·561288 libry ryzího stříbra a ryzí obsah obnáší $833\frac{1}{3}$ tisícín. Dle čl. 20 mají se dále raziti také rakouské dukáty v ryzím obsahu $986\frac{1}{9}$ tisícín, jichž $81\frac{1}{3}\frac{8}{9}$ rovná se 0·561288 ryzího zlata.

Stříbrným mincím dle uvedeného zákona raženým nedostává se ostatně toho času důležité náležitosti peněz měny, neboť v Rakousku od 6. ledna 1879, v Uhrách od 31. ledna 1879 volné ražení jich na soukromý účet bylo interním výn. min. fin. zastaveno. Příčina tohoto ustanovení spočívala v neustálém klesání ceny stříbra, kteréž mělo za následek, že zákonná vnitřní cena stříbrného zlatého se nekryla, nýbrž první druhou daleko převyšovala, takže muselo se státi opatření, aby Rakousko nebylo takovými méně cennými mincemi zaplaveno. Stříbrné mince dle patentu z r. 1857 mají až na další předpisy zůstatí v zákonném oběhu a obíhají tudíž vedle mincí korunové měny (čl. 10 zák. ze dne 2. srpna 1892 č. 126 ř. z.). Ovšem nemají se tyto stříbrné mince v budoucnosti již raziti, leč ze stříbra, které již finanční správa má v rukou nebo kterého k mincovním účelům již nabyta. Posavadní drobná mince bude postupně nahrazena mincemi měny korunové (čl. 16 a 18 zák. ze dne 2. srpna 1892 č. 126 ř. z.; srv. čl. Měna korunová).

3. Jak již podotknuto, obsahoval zákon z r. 1857 také předpisy o ražení obchodních mincí zlatých, z nichž toho času razí se toliko dukáty. Na místo zlatých korun ve smyslu zák. z r. 1857 byly zavedeny zákonem ze dne 9. března 1870 č. 22 ř. z. osmizlatníky a čtyřzlatníky, jež cenou rovnají se dvacetifrankům resp. desetifrankům. Zlaté mince po 8 zl. mají v průměru 21 mm, hrubé váhy 6·45161 g a jsou z $\frac{9}{10}$ z ryzího zlata; zlaté mince po 4 zl. mají v průměru 19 mm, 3·22580 g hrubé váhy a jsou rovněž z $\frac{9}{10}$ ryzí. Legovány jsou mědí. Přijímací cena těchto zlatých mincí závisí na volné úmluvě. V mezinárodním obchodu, jak poznamenáno, rovnají se tyto mince 20 resp. 10 frankům a dle toho určuje se také poměr ceny jejich k mincím měny korunové.

4. Mince korunové měny.

Mimo to, co uvedeno v čl. Měna korunová, sluší dotknouti se tu toliko následujících pravidel technických. Z 1 kg mincovního zlata razí se při ryzosti 900 tisícín 147·6 dvacetikorun resp. 295·2 desetikorun, tudíž z 1 kg ryzího zlata 164 kusů po 20 resp. 328 kusů po 10 korunách. Dle toho dvacetikoruna má hrubé váhy 6·775067 g a ryzí váhy 6·09756 g, desetikoruna hrubé váhy 3·3875338 g a váhy ryzí 3·04878 g. Zlaté mince mají na lici poprsí císařovo, na rubu císařského orla s označením ceny 20 resp. 10 Cor., jakož i rok vymincování. Nápis přiměřeně zkrácený má, zní: »Franciscus Josephus I. D. G. Imperator Austriae, Rex Bohemiae Galiciae, Illyriae etc. etc. et Apostolicus Rex Hungariae.« Okraj jest hladký a obsahuje při 20korunách prohloubeným písmem slova: »Viribus unitis.« V okraji 10korun jest toliko prohloubená ozdoba. Vnitřní obruba záleží na obou stranách v plochem proutku, na jehož vnitřním obvodu nalézají se

kruh z perli. Zlaté mince po 20korunách mají průměr 21 mm, po 10korunách průměr 19 mm. Remedium obnáší při hrubé váze 2 tisíce, při ryzím obsahu 1 tisícinu. Nejmenší připuštěná váha dvacetikorun jest 674 g, desetikorun 337 g. Zlaté mince, které následkem delšího oběhu klesly pod váhu pasírní, vezmou se na účet státu, aniž by tedy co s ceny jejich se sráželo, z oběhu a budou roztaveny.

Mince, které jiným způsobem než obyčejným oběhem byly ztenčeny, budou od státních a ostatních veřejných pokladen, k nimž přišly, vzaty z oběhu za náhradu své vnitřní hodnoty a budou z nich mince nové raženy. Toliko 20koruny budou raženy též na účet soukromníků a to potud, pokud státní mincovna není zaměstnána. Ražebné nesmí přesahovati 0.30% ceny. Čl. 9 cit. zákona stanovil, že dukáty mají se i v budoucnosti raziti, nikoli však osmi- a čtyřzlatníky zák. ze dne 9. března 1870 zavedené.

Drobnou mincí korunované měny jsou koruny, dvacetihaléře, desetihaléře, dvouhaléře a haléře. Koruny razí se ze směsi 835 tisícín stříbra a 165 tisícín mědi, tudíž z 1 kg. mincovního stříbra 200 korun ve váze po 5 g. Remedium v ryzím obsahu obnáší 3 ve váze 10 tisícín. Na líci mají koruny císařovo poprsí, na rubu císařskou korunu, označení hodnoty a rok, kdy byly raženy. Nápis přiměřeně zkrácený zní jako při mincích zlatých. Okraj jest hladký a obsahuje v prohloubených písmenech heslo: »Viribus unitis«. Koruny razí se toliko na účet státu a bude jich v Rakousku vydáno úhrnem za 140 milionů korun. Dvaceti- a desetihaléře razí se z ryzího niklu a sice z 1 kg. 250 dvacetihalířů nebo 333 desetihalířů. Na líci těchto mincí jest císařský orel, na rubu udání hodnoty a rok, kdy mince byla ražena. Okraj jest vroubkovaný. Dvacetihalíř má v průměru 21 mm., desetihalíř 19 mm. Niklové mince razí se toliko na účet státu a to v obnosu 42 milionů korun. Dvouhaléře a haléře pozůstávají ze směsi 95 dílů mědi, 4 dílů cínu a 1 dílu zinku, a razí se z 1 kg. této směsi 300 dvouhalířů nebo 600 halířů. Na líci bronzových mincí jest císařský orel, na rubu hodnota a rok, kdy mince jest ražena. Průměr jejich stanoven jest na 19 resp. 17 mm. Mince bronzové razí se toliko na účet státu a nesmí přesahovati obnos 18,200,000 korun.

Stříbrné, niklové a bronzové mince, které následkem delšího oběhu a opotřebování na váze nebo zřetelnosti značně utrpěly, budou sice od veřejných pokladen při placení a výměně přijímány, budte však na účet státu vzaty z oběhu. Mince jinak na váze zmenšené, proražené nebo zfalšované mají příležitostně státní a ostatní veřejné pokladny opatřiti známkou, která je vylučuje ze zákonného objemu, mince zfalšované však budtež hned beze vší náhrady vzaty z oběhu a zaslány hlavnímu mincovnímu úřadu ve Vídni. Levantské tolary budou se dle čl. XXII. cit. zák. i nadále jakožto obchodní mince raziti. (Viz čl. Bankovky, Měna korunová, Peníze papírové.)

Ministerstvo císařského domu.

I. Císařský dům.

1. Cís. patentem ze dne 1. srpna 1804 prohlásil císař František II., že pro vladaře domu a monarchie jeví se býti nutným, aby zachována a utvrzena byla úplná rovnost titulu a dědičné důstojnosti s nejpřednějšími evropskými vladaři a mocnostmi, jež suverénům Rakouska přísluší jak vzhledem k pradávnému lesku jich arcidomu tak i vzhledem k velikosti a lidnatosti jich státu z tak značných království a neodvislých knížectví se